

Левицька Н.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ВИМІРІВ ЮРИДИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

У статті узагальнено й систематизовано чинники становлення розвитку юридичної антропології, починаючи з античних часів. Наведено дефініції юридичної антропології, яка об'єднує у своєму предметі дослідження як питання еволюції права (буття права), так і питання еволюції уявлень про право в їхніх взаємних зв'язках і визначеннях. Зауважено, що становлення юридичної антропології – тривалий процес, зумовлений історичним розвитком наукового знання, який допомагає оцінити правову реальність об'єктивно. Еволюція права дозволяє розкрити найважливіший аспект суспільного розвитку, пов'язаний з визнанням або запереченням правових норм у різних культурно-історичних контекстах, а також їх формування та існування. Окреслено різні наукові точки зору на право та розуміння людини як носія прав мислителів доби середньовіччя, нового часу. Узагальнено та відзначено значення людини для права в різних концепціях та в дослідженні представників у епоху Відродження та Просвітництва, історичної наукової школи. Під впливом ідей історичної школи права набуває розвитку правовий плюралізм, тобто визнання одночасної дії як норм права, що виходять від держави, так і норм звичаєвого права народів. Виокремлено основні критерії поглядів, аналізуються слабкі та сильні сторони теорій видатних мислителів, які вплинули на подальший розвиток та становлення юридичної антропології. Зроблено висновок, що витоки юридичної антропології дозволяють висвітлити нові грані правової реальності, а також правове життя людини, вплив на вивчення правових форм та умов життя людини в суспільстві. Історичний досвід юридичної антропології як науки може себе зарекомендувати теоретичним інструментом оцінки ефективності та вірогідності нових ідей, методів та положень, які є актуальними сьогодні. Розвиток юридичної антропології здійснюється саме шляхом збільшення нових поглядів, теорій та підходів.

Ключові слова: історизм, юридична антропологія, право, звичай, народний дух, природне право, позитивне право.

Постановка проблеми. Наукове вивчення історії є можливістю виділення та подальшого опису окремих напрямів розвитку юридичної антропології. Еволюція права є історичною еволюцією традиційних та сучасних суспільств, що через нормативне спілкування впливає на зміст юридичної антропології. Дослідження в області юридичної антропології активно розвиваються в Україні останні два десятиліття. Про предметне поле дослідження юридичної антропології В. Нерсесянц зазначає, що «зрештою, йдеться про нові підходи до права і про вивчення нових аспектів права, про поглиблення, конкретизацію та розвиток наших сукупних знань про право як специфічне соціальне явище, що відіграє істотну роль в організації та функціонуванні суспільного життя людей в різноманітних умовах та на різних етапах історії людства» [1, с. 3]. У поле дослідницької уваги та інтересу юридичної антропології потрапляють правові системи та загалом увесь

комплекс правових явищ та процесів, які складаються з різних спільнот, з різних етносів, у різні епохи та в різних регіонах світу. Антропологію права розглядають як учення, яке покликане пізнати людину завдяки розумінню права [2, с. 41]. Як стверджує В. Завальнюк, юридична антропологія є продуктом діяльності людини, оскільки надає можливість вивчити певні суспільні процеси і впливати на них, а також використовувати її потенціал у формуванні правової реальності [3]. Сучасні дослідження правової антропології прагнуть зробити акцент на охоплення багатоаспектних питань на перетинах права та культури, включаючи права людини, юридичний плюралізм, ісламофобію [4]. Можна дійти висновку, що місце цієї дисципліни в системі наук про людину і суспільство до цього часу залишається предметом дискусій. Юридично-антропологічні дослідження ведуться як ученими-юристами, так і фахівцями з інших гуманітарних наук, тому

для забезпечення синергії їхніх дослідницьких зусиль виникає необхідність у більш детальному вивченні історико-правових витоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До когорти вчених, які досліджували проблеми антропологічного пізнання права, можна віднести таких класиків юридичної антропології, як А. Редкліфф-Браун, Б. Малиновський, Г.С. Мен, К. Леві-Строс, В.О. Тишков; таких класиків філософії та теорії права, як М.М. Алексєєв, І. Кант, Г.В.Ф. Гегель, Г. Кельзен, Г.Л.А. Харт. Серед сучасних учених, які займаються дослідженнями в антропологічній сфері знань, слід назвати: С.І. Архіпова, В.А. Бачиніна, О.О. Бандуру, О.В. Гришук, М. Гудейл, А.І. Ковлера, А.А. Козловського, О.А. Лукашеву, С.І. Максимова, Н.І. Новікову, Ю.М. Оборотова, М.Г. Патей-Братасюк, О.О. Пучкова, П.М. Рабиновича, Н. Рулана, В.О. Тишкова, В.В. Степанова, Л.Г. Удовика, В. Фікенчера та ін. Проблема тиці юридичної антропології присвячені роботи дисертаційних досліджень (О.О. Агафонова, В.С. Бігун, Д.А. Гудими, С.П. Добрянського, А.П. Кравченко, Н.С. Пілюгіна, М.Б. Смоленськоо, В.А. Трофименко, О.О. Пучкова та ін.), а також монографія Л.Г. Удовика «Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір» [5].

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу історико-правових досліджень поглядів на право антропологічних представників у різні історичні епохи й з'ясувати вплив їх на виток юридичної антропології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні джерела передісторії юридичної антропології становлять погляди дослідників, які займалися проблемами соціальної антропології та етнології, а саме таких, як: Арістотель, Ф. Аквінський, Гомер, Тацит, Полібій, Гесіод, Д. Сицилійський, Ш. Монтень, Х. Колумб.

У середньовічному праві та на початку Нового часу гуманістична традиція розвивалася в основному в рамках *jus naturale humanorum*, що нерідко протиставляють праву позитивному – *jus positivum*. У працях «Про правління государів», «Сума теології» Фоми Аквінського було закладено прагнення знайти рівновагу між цими протиставленнями, вважаючи, що вищим джерелом права слід визнати *jus divinum voluntarium* – право божественної волі, якому повинні підкорятися і звичайна людина, і монарх, і це право мотивувати до людей від Бога. Фома Аквінський у коментарях до перекладеної латинською мовою «Політиці»

Арістотеля розвинув доктрину держави та природно-правову теорію у світлі догматів католицької церкви. Вічний закон іде від Бога, він існує сам по собі, і від нього похідні інші види законів. Природний закон, який є ніщо інше, як відбиток вічного закону в людському розумі, у свідомості вдумливих істот, який пропонує прагнути до самозбереження та продовження роду, зобов'язує шукати істину (Бога) та поважати гідність людей. Ф. Аквінський наголошує, що «у Бога сутність збігається з існуванням, загальне – з конкретно-одичним, буття – з пізнанням, суб'єктивний аспект істини («істина в інтелекті») – з її об'єктивним аспектом («істина в предметі») <...> відблиск цієї божественної ясності – висвітлююча, організуюча, упорядковуюча діяльність людського розуму. «Справа мудрого – все впорядковувати» [6, с. 37–39].

Згідно з античними поглядами між природним та соціальним не може бути різкої межі. Але, на думку Платона, існує особлива ієрархія цих двох понять, та індивід в цій ієрархії повинен підкорятися полісу. Платон трактує право та закон, справедливість як соціальні явища, а не як наслідок природної сутності людини. За теорією Платона, закон повинен відповідати потребам суспільства, а організація суспільства повинна бути здійснена відповідно до здібностей членів суспільства. Закони є найбільшими настановами для збереження державного ладу. Щоб держава успішно існувала, вона постійно потребує, крім вдалого поєднання місцевих умов, ще й у законодавця дотримуватися істини [7]. У «Законах» Платон підкреслює, що справедливі закони – це не тільки визначення розуму, але такі закони, які окреслюють інтереси не якоїсь окремої людини чи класу, а захищають спільне благо всієї держави [8, с. 167]. Законодавець має розуміти не сутність людини з її незмінним прагненням до добра, а природно вихідну крапку, що виражає божественний розум, наголошуючи, що «законодавець повинен дотримуватися помірності, обмеживши, з одного боку, владу панівних, з іншого – свободу керованих» [9, с. 205], і тим самим дійти висновку, що зло та несправедливість постійно відтворюються людиною.

Великий учень та опонент Платона Арістотель доповнив історію юридичної антропології. У збагаченні поняттєвого бачення юридичної антропології він розробив поняття «конфлікт». Арістотель був першим, хто спробував проаналізувати форми конфлікту, осмислити його основні умови та причини. Найважливішим джерелом конфліктів, що виникають у суспільстві, Арістотель називає

вав майнову нерівність людей, урахувуючи, що право та конфлікт покликані актуалізувати такі феномени, як управління, підпорядкування, виховання. Проблематизацією конфлікту має займатися держава, а основою державного ладу є виховання громадян. Він стверджував, що «ніякої користі не принесуть найкорисніші закони, якщо громадяни не будуть привчені до державного ладу та в дусі його виховані, а саме: якщо закони держави демократичні – в дусі демократії, якщо олігархічні – в дусі олігархії; адже якщо недисциплінований один, недисципліновано і всю державу» [10, с. 551]. На думку Арістотеля, цілеспрямоване виховання є фактором, який впливає на верховенство та стабільність законів над усіма сферами суспільного життя для всіх верств населення.

Також особливого інтересу набув у його міркуваннях такий соціальний конфлікт, як війна. Арістотель звернув увагу на державу як на інструмент примирення людей, тому що, за його спостереженнями, людина без держави є агресивною та небезпечною. На думку Арістотеля, право було поділене на природне та волею встановлене (позитивне). Природне право зумовлено загальною природою речей та визначає якість закону. Позитивне право – це запроваджені державою закони, які не дозволяють людям робити зло та порушувати мир. Позитивний закон, підкреслював Арістотель, вводиться відповідно до розуму. Це означає, що і монарх підпорядковується розуму та природному праву, як будь-яка людина. Закон, заснований тільки на насильстві, не є правовим законом. Політичне правління – правління правового закону, а не людей; люди схильні до почуттів, закон – це врівноважений розум.

Один із великих геніїв усіх часів Абельард (1079–1142) зробив важливий внесок у право, логіку, гносеологію, теологію та етику, що сприяло відкриттю та перекладу основних робіт Арістотеля на Заході. Він винайшов термін «позитивне право», щоб позначати чинне законодавство як відмінне від природного права чи звичаєвого права [11, с. 3–43].

З вищесказаного можна заключити, що природне право для античних мислителів набувало змінного сенсу, оскільки поняття справедливості міститься в пошуку рівноправності, яке своєю чергою змінюється в залежності від типу суспільства та епохи. Ступеню змінності у всіх випадках справедлива дія відповідає порядку, природі. На початках своїх витоків юридична антропологія стає згустком історії та перегукується з людинознавством.

Витоки юридичної антропології подані в епоху Відродження (Н. Макіавеллі), періоди Реформації (М. Лютер, Ж. Боден), Нового часу (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) та Просвітництва (Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвецій, П.А. Гольбах). Вони призвели до зміни в понятті цінності людської особистості, її свободи, та були зроблені перші кроки на шляху до визнання природних прав людини. Повернули свідомість, де особистість затверджувалася як основна цінність, відкривши людині можливість пізнання себе подібних на основі принципу, який визнаний у сучасному світі основою теорії прав людини. Формуються вчення про право на основі світського світогляду (Дж. Лільберн, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є), які протистоять теологічному світогляду Середньовіччя. Характерна їх особливість виражається в зусиллях подолати теологічне розуміння сутності людини, в можливості на основі норм права вирішити будь-які соціальні конфлікти.

Період Нового часу породив думку, що права людини стоять вище законів, установлених державою, яке відстоювало природно-правову теорію та доводило положення про те, що завдання законодавця полягає тільки в найбільш точній інтерпретації її основ. Наприклад, один із раціоналістів Нового часу Т. Гоббс почав розділяти поняття «природне право» (*right of nature*) і «природний закон» (*law of nature*). Він трактує, що природне право – це свобода кожної людини використовувати власні сили на свій розсуд для збереження своєї власної природи, тобто власного життя, а це означає, що свобода – це робити все те, що, на його розсуд, найбільш підходить для цього [12]. Що більше, Т. Гоббс природний закон трактував як настанову чи віднайдене розумом загальне правило, відповідно до якого людині забороняється чинити те, що згубне для її життя [12, с. 98].

Дж. Локком були розглянуті аналогічні підходи щодо класичної теорії природного права. За його теорією, індивіди в «природному стані» є вільні, рівні та можуть робити, що їм заманеться, але тільки в межах «Закону ества» (згідно з класичною концепцією природного права в дусі Арістотеля і Ф. Аквінського). У «Природному стані» люди пов'язані обов'язком поважати природні права інших людей. Можна зауважити, що теорія природного права (логічно завершена Т. Гоббсом і Дж. Локком) відштовхується від поділу права та закону.

У XVIII ст. антропологія стає епістемологічною наукою. Саме Ш. Монтеск'є першим у свою епоху виступив проти застиглих концепцій та зро-

бив розрив із природним правом. На його думку, право було елементом соціополітичної системи, що залежить від устрою, та «залежність між правом та суспільством така, що передання права від одного суспільства до іншого неможливо, хіба що ці суспільства мало чим відрізняються» [13, с. 25]. Зміни у праві визначаються не зміною історичних епох на шляху до прогресу, а залежать від таких факторів, як природно-географічні умови та економічно-господарський уклад, які властиві кожному суспільству. Дослідницький інтерес Ш. Монтеск'є був націлений на домінуючий метафізичний вплив «народного духу» та органічний розвиток права кожного народу. Його позиція далека від природно-правового ідеалізму і, навпаки, близька до юридично-антропологічних теорій ХХ ст. Ш. Монтеск'є вважають родоначальником історичного підходу до державно-правових явищ у Новий час. На його вчення спирались основні представники історичної школи права – Г. Гуго, Г.Ф. Пухта та Ф.-К. фон Савіні, які мали вплив на формування юридичної антропології.

Доктрина історичної школи права оцінювалася як реакція на природну теорію походження права. Її послідовники вперше звернули увагу на право як на джерело правового розвитку, виділили основні ознаки права. Дане теоретичне спрямування сприяло становленню історичного методу в юридичній науці, що дало поштовх до створення нової науки – історії права. «Гуго в передмові до передкладу 44-ї глави з римської історії Гіббона <...> говорив про необхідність вступити на шлях, відкритий Монтеск'є, і покласти початок вивченню історії, чуждому практичним цілям» [14, с. 35]. Право, на думку Густава фон Гуго, твориться не тільки або навіть не стільки завдяки законодавству, скільки через самостійний розвиток, через стихійне утворення відповідних норм спілкування, які добровільно приймає народ. Він запропонував пізнавати позитивне право як відтворення досвіду різних народів, шукати причини та наслідки, порівнювати різні правові системи між собою. Розвиток права визначає народний дух, перебуваючи невіддільною частиною цілісної культури народу, свідомістю народу, а закони тільки доповнюють, конкретизують позитивне право, а не створюють його. Густав фон Гуго вважав, що цінність права полягає в пануванні звичаєвого права в народній свідомості через правове виховання народу, а значущість законів полягає в наданні більшої ваги нормам права. За Густавом фон Гуго, правові норми, чинні в даного народу <...>, являють собою дещо таке, основою чого є обов'язок

совісті, тобто ніщо інше, як правове буття, якому слід підпорядковуватися» [15, с. 273–274]. Сам по собі цей розвиток права призводить до змін, які відповідають потребам часу, змін суспільно-політичної ситуації. «Він вніс до науки ідею самобутнього розвитку права, повагу до звичаєвого права та до історичного минулого» [16, с. 273].

Інший представник історичної школи права Ф.-К. фон Савіні підкреслював, що право є продуктом історичного розвитку народу і значно меншою мірою – втіленням волі законодавця. Історія права – це повільне, плавне розкриття тієї субстанції, носієм якої споконвіку є народний дух, або дух народу, а право віддзеркалює характер певного народу. Ф.-К. фон Савіні вказував, що духовна сутність має проникати в серця і розум правознавців [17, с. 288]. Національне право не може бути кардинально змінено довільними бажаннями окремих індивідів чи груп осіб або законодавцем. Тому в побудові права відсутній суб'єкт, а правопорядок виростає із суспільних відносин. Г. Кленнер вказує, що програма Савіні свідомо протиставляла себе кожному юридичному поняттю передреволюційної епохи [18, Op. cit. P. 8]. Наступним етапом розвитку після двох історичних стадій розвитку права – стадії природного права та стадії вченого права – Савіні вважав кодифікацію. Право не втрачає зв'язку зі своєю основою – загальним духом народу, незалежно, на якій є стадії розвитку.

Ідеї цієї школи отримали свій подальший розвиток у працях Георга Фрідріха Пухти. На його думку, право наділене органічністю, та не має шансів бути сприйнятою суспільством необґрунтованість спроб нав'язати суспільству правові моделі, не пов'язані з життям народу, з його історією. Акцентуючи, «виразити це можна однією фразою: право має історію» [19, с. 278–283].

Домінанти догматичних досліджень цілком є новацією історичної школи права в тому, що вона привернула увагу до необхідності вивчення історії права, його джерел, привнесла в юриспруденцію ідеї еволюційного історичного розвитку права, а також перехід від ідеалізму до об'єктивізму. Оскільки право, на думку представників цієї школи, є продуктом народного духу, народного правового переконання, то право існує не у вигляді формальних прав, а у вигляді живого уявлення правових інститутів у їх органічному взаємозв'язку. До того ж історична школа вбачала призначення юридичних інститутів служити опорою чинному порядку, яким би консервативним він не був. Законодавець повинен намагатися

максимально виражати переконання нації, народу, а правові норми будуть набувати цінність шляхом аналізу та вивчення досвіду чинного права. Позитивні закони неспроможні боротися зі злом, що зустрічається в житті, а лише здатні допомогти упорядкуванню права та політичної структури. Погляди історичної школи будувались на ставленні понад законом звичаю, який є відтворенням «духу», свідомості народу [20, с. 31] в системі нормативного регулювання суспільних відносин, тим самим заперечуючи можливість законодавчим шляхом змінити реальне право, що існує. Засновники цієї школи зазначають, що існує одне національне право – від звичаїв і традицій до позитивного права, яке розвивається з народом. В той час не поділяли право на природне та позитивне. Можна констатувати, що в запереченні ролі суб'єктивної правотворчості та в значенні нового законодавства в прогресивній зміні суспільного життя виявився консерватизм та обмеженість історичної школи. Вчення про право історичної школи розглядається як базова доктрина теорій та уявлень про право, як в організмі, що розвивається з глибокого минулого, яке тісно пов'язане з релігією, мораллю, політикою.

Висновки. Розглядаючи витoki юридичної антропології, можна виділити деякі особливості, які були притаманні його представникам: вони приділяли увагу науковому аналізу правових звичаїв, традиціям, нормам інших народів та куль-

тур; підхід до правових систем із позицій плюралізму накопиченого та пережитого народом правового досвіду; уявлення про право та закон; правосуддя та справедливість; вирішення конфліктів. Під впливом ідей історичної школи права набуває розвитку правовий плюралізм, тобто визнання одночасної дії як норм права, що виходять від держави, так і норм звичаєвого права народів. Динаміка правових норм забезпечується в процесі його реалізації. Право розглядається як невід'ємний компонент правового розвитку суспільства. Витоки юридичної антропології дозволяють висвітлити нові грані правової реальності, а також правове життя людини, вплив на вивчення правових форм та умов життя людини в суспільстві. Історичний досвід юридичної антропології як науки може себе зарекомендувати теоретичним інструментом оцінки ефективності та вірогідності нових ідей, методів та положень, які є актуальними сьогодні. Розвиток юридичної антропології здійснюється саме внаслідок збільшення нових поглядів, теорій та підходів. На основі витоків юридичної антропології здійснюється інтеграція різних підходів у межах правової науки, в результаті чого відкриваються невідомі досі грані ролі людської особистості в процесах взаємодії правових та дієвих моделей права, що є складовою частиною проблеми правового плюралізму в сучасному суспільстві [21, с. 259].

Список літератури:

1. Нерсесянц В.С. Юридическая антропология как наука и учебная дисциплина ; Рулан Н. Юридическая антропология. Москва : НОРМА, 2000.
2. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. Харків : Основа, 1997. 223 с.
3. Завальнюк В. Роль юридичної антропології у сучасному правовому розвитку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 309–312.
4. Bowen, John R. (2012). *The New Anthropology of Islam*. Cambridge United Kingdom: Cambridge University Press. *Political Theologies: Public religions in a post-secular world*, edited by Hent de Vries and Lawrence E. Sullivan. New York : Fordham University Fordham University Press, 2006.
5. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.
6. Краткая литературная энциклопедия / гл. ред. А.А. Сурков. Москва : Сов. энцикл., 1962–1978. Т. 8: Флобер–Яшпал, 1975. 1136 с.
7. Платон. Законы: Послезаконие. Письма ; вступ. статья Я.А. Слина. Санкт-Петербург : Наука, 2014.
8. Платон. Законы. Москва, 1999.
9. Платон. Собр. соч. : в 4 т. Москва, 1994. Т. 4. С. 205.
10. Аристотель. Политика. Сочинения : в 4 т. Москва : Мысль, 1983. Т. 4. С. 551.
11. Harold J. Berman. *Religious Foundations of Law in the West: An Historical Perspective*. Volume 1, Issue 1. Summer 1983. P. 3–43.
12. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского : сочинения : в 2 т. Москва : Мысль, 1991. Т. 2. 731 с.
13. Рулан Н. Юридическая антропология: учебник для вузов / пер. с франц., отв. ред. академик РАН, доктор юрид. наук, проф. В.С. Нерсесянц. Москва : НОРМА, 2000. 310 с.

14. Новгородцев П. Историческая школа юристов, ее происхождение и судьба. Опыт характеристики основ школы Савиньи в их последовательном развитии. Москва, 1896. 226 с.
15. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. Москва : Мысль, 1999. Т. 3: Европа, Америка: XVII–XX вв. 829 с.
16. Новгородцев П.И. Историческая школа юристов, ее происхождение и судьба. Москва, 1896. С. 100. Ср.: Исаев И.А. Идея порядка в консервативной ретроспективе. Москва, 2011. С. 273.
17. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. Москва : Мысль, 1999. Т. 3: Европа, Америка: XVII–XX вв. 829 с.
18. Klenner H. Savigny's Research Program of the Historical School of Law and its Intellectual Impact in 19th Century Berlin. *The American Journal of Comparative Law*. 1989. Winter. Vol. 37. № 1.
19. Пухта Г.-Ф. Энциклопедия права. Москва : Антология мировой правовой мысли. С. 278–283.
20. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-те вид., доп. і перероб. Київ : Алерта, 2013. 524 с.
21. Ковлер А.И. Антропология права : підручник для вузів. М., 2002. 480 с.

Levytska N.O. SOME ASPECTS OF HISTORICAL AND LEGAL SURVEYS OF LEGAL ANTHROPOLOGY

The article summarizes and systematizes the factors of formation of legal anthropology since ancient times. Listed definitions of legal anthropology, which unites in its subject of study as a question of the evolution of law (existence of law), and the evolution of ideas about law, in their mutual connections, and definitions. Noticed, that the formation of legal anthropology - a long process, conditioned historical development of scientific knowledge, which helps assess the legal reality objectively. The evolution of law reveals the most important aspect of social development, associated with recognition or denial of legal norms in different cultural and historical contexts and their formation and existence. Outlined different scientific views on law, understand the person as a bearer of the rights of thinkers of the Middle Era, Medieval Period and Age of Renaissance. Generalized, and marked the importance of person for law in different concepts and in the study of representatives in the Age Renaissance and Age of Enlightenment historical scientific school. Historical school of law acquires development of legal pluralism under the influence of ideas. It is recognition of simultaneous action as norms of law, what come from the state, and the rules of customary law of nations. Separated basic criteria of views, analyzed weaknesses and strengths sides of theories outstanding thinkers, which influenced further development and the formation of legal anthropology. It is concluded that origins of legal anthropology allow us to highlight new facets of legal reality, and human legal life, influence on study legal forms and living conditions' person in the society. Historical experience legal anthropology, as a science can prove itself theoretical tool evaluation effectiveness and reliability of new ideas, methods, and provisions which are relevant today. The development of legal anthropology is carried out precisely by increasing new views, theories, and approaches.

Key words: historicism, legal anthropology, law, custom, national spirit, natural law, positive law.